

УДК 316.61

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.4>**В. М. Лященко**

завідувач

Ресурсного Центру з підтримки інклюзивної освіти
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ПИТАНЬ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Статтю присвячено пошуку інноваційних форм методичної роботи з підвищення компетентності педагогічних працівників із питань організації якісного навчально-виховного інклюзивного середовища в закладах освіти.

В Академії створена система роботи щодо підвищення інклюзивної компетентності педагогів закладів освіти. Налагоджена тісна взаємодія й інших структурних підрозділів Академії, що уможливорює інтеграцію наукових та методичних підходів у роботі з педагогами не тільки на курсах підвищення кваліфікації, а й у різних формах методичної роботи.

У системі підвищення кваліфікації та в науково-методичній роботі з педагогами щодо підготовки їх до впровадження інклюзивної освіти, залучення кожного педагога до навчання на курсах підвищення кваліфікації, спецкурсах, участі в різних методичних заходах із розвитку інклюзивної освіти та створення безпечного інклюзивного освітнього простору велика увага приділяється організації мережевої взаємодії структурних підрозділів Харківської академії неперервної освіти.

Так, у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» у 2017–2018 році розпочав свою діяльність тимчасовий творчий колектив за темою «Дорожня карта вчителя в умовах інклюзивної освіти». Було впроваджено такі форми роботи: інтерактивне спілкування «Інклюзивна освіта як цінність демократичного суспільства», «Мережева взаємодія в забезпеченні самоактуалізації дітей з особливими освітніми потребами»; круглі столи «Особливості педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами: проблеми, досвід, перспективи», «Кроки до якісної інклюзивної освіти»; спілкування в режимі ЧАТу «Педагогічні технології, форми і методи, ефективні в умовах інклюзивного учнівського середовища», «Дорожня карта – технологія формування компетентності педагога».

З метою підвищення інклюзивної компетентності педагогічних працівників започатковано Відкриту школу «Інклюзивна освіта». У межах її роботи розглянуто сучасні підходи до організації інклюзивного середовища в закладах дошкільної та загальної середньої освіти; педагогічні працівники опановували педагогічні технології, форми й методи навчально-виховної діяльності, які є прийнятними для роботи в інклюзивному освітньому середовищі, ознайомилися з кращими практиками організації інклюзивного середовища, досвідом роботи педагогічних працівників Харківської області.

Крім того, Харківською академією неперервної освіти було реалізовано обласний освітній проєкт «Розвиток інклюзивної освіти в Харківській області».

Ключові слова: компетентність, педагогічні працівники, навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, заклад освіти, Харківська область.

Постановка проблеми. Однією з умов забезпечення інклюзивного навчання є організація нових підходів до підготовки фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: освоєння педагогами елементів корекційної педагогіки, спеціальної психології, певних технологій навчання, які забезпечують індивідуальний підхід до дітей з особливими освітніми потребами.

Упровадження чіткості та структурованості в практику підготовки до інклюзивного навчання забезпечить уникнення помилок у роботі педагогів і підвищить їхню компетентність щодо організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу освіти.

Обов'язковими для педагогів є знання технологічних підходів, принципів і конкретних методик роботи з такими дітьми.

Здобувачі освіти нового покоління в умовах сьогодення потребують нових підходів до організації інклюзивного навчання, адже педагоги мають бути підготовленими до впровадження інноваційних технологій інклюзивного навчання безпосередньо в освітній процес свого закладу. Йдеться про ознайомлення, вивчення та впровадження педагогами в освітній процес інноваційних форм і методів інклюзивного навчання з метою збереження здоров'я дітей з особливими освітніми потребами та формування в них відповідних навичок.

Харківська область накопичила чималий досвід роботи в цьому напрямі. У Харківській академії неперервної освіти це завдання реалізується через інтеграцію змісту навчання та використання різноманітних інноваційних підходів у навчанні педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що питання підготовки фахівців до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку у професійній та післядипломній освіті було предметом наукових пошуків Л. Антонюк [1], Ю. Бойчука [2], К. Бовкуш [3], О. Бородіної [4], І. Демченко [5], О. Казачінер [6], З. Ленів [7], О. Мартинчук [8], І. Хафізуллової [9], В. Хитрюк [10], М. Чайковського [11] та інших.

Разом із тим є проблема підготовки фахівців інклюзивно-ресурсних центрів до якісного проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки, педагогічних працівників до ефективності впровадження технологій інклюзивного навчання в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Мета статті полягає у висвітленні нових форм методичної роботи Ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» з підвищення компетентності педагогічних працівників із питань організації якісного навчально-виховного інклюзивного середовища в закладах освіти Харківської області.

Виклад основного матеріалу. В Академії створена система роботи щодо підвищення інклюзивної компетентності педагогів закладів освіти. Налагоджена тісна взаємодія й інших структурних підрозділів Академії, що уможливорює інтеграцію наукових та методичних підходів у роботі з педагогами не тільки на курсах підвищення кваліфікації, а й у різних формах методичної роботи.

У системі підвищення кваліфікації та в науково-методичній роботі з педагогами щодо підготовки їх до впровадження інклюзивної освіти, залучення кожного педагога до навчання на курсах підвищення кваліфікації, спецкурсах, участі в різних методичних заходах із розвитку інклюзивної освіти та створення безпечного інклюзивного освітнього простору велика увага приділяється організації мережевої взаємодії структурних підрозділів Харківської академії неперервної освіти.

У межах такої взаємодії Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти тісно співпрацює з різними структурними підрозділами Академії: Центром професійного розвитку педагогічних працівників, Центром моніторингу якості освіти, Центром практичної психології соціальної роботи та здорового способу життя, Центром методичної та аналітичної роботи, Центром інноваційного розвитку освіти, Центром громадянської освіти, Центром організаційно-методичної роботи з керівними кадрами.

Так, у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» у 2017–2018 році розпочав свою діяль-

ність **тимчасовий творчий колектив (ТТК)** за темою «Дорожня карта вчителя в умовах інклюзивної освіти» (4 заняття по 4 години, 2 заняття по 2 години (чотири заняття у 2017 році, два – у 2018 році), загалом 20 годин).

Основні завдання: ознайомити учасників із нормативно-правовими актами, науково-методичними джерелами з питань інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти та з позитивним досвідом організації та здійснення інклюзивної освіти європейських країн; розглянути сучасні підходи до організації інклюзивного навчально-виховного простору в закладі загальної середньої освіти як умови успішної самоактуалізації дітей з особливими освітніми потребами; здійснити моніторингові дослідження щодо готовності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої освіти; розкрити особливості педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти; визначити педагогічні технології, форми й методи навчально-виховної діяльності, які є прийнятними для роботи в інклюзивному учнівському середовищі.

Передбачено такі форми роботи:

- *інтерактивне спілкування* «Інклюзивна освіта як цінність демократичного суспільства»;
- *круглий стіл* «Особливості педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами: проблеми, досвід, перспективи»;
- *спілкування в режимі ЧАТу* «Педагогічні технології, форми і методи, ефективні в умовах інклюзивного учнівського середовища»;
- *інтерактивне спілкування* «Мережева взаємодія в забезпеченні самоактуалізації дітей з особливими освітніми потребами»;
- *спілкування в режимі ЧАТу* «Дорожня карта – технологія формування компетентності педагога»;
- *круглий стіл* «Кроки до якісної інклюзивної освіти».

З метою підвищення інклюзивної компетентності педагогічних працівників **започатковано Відкриття школи «Інклюзивна освіта»** (2017–2020) для педагогічних працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти (2 заняття на рік по 2 години, загалом 16 годин). **Мета Школи:** підвищення компетентності педагогічних працівників Харківської області з питань навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладах дошкільної та загальної середньої освіти, організації якісного інклюзивного освітнього середовища.

Основні завдання: розглянути сучасні підходи до організації інклюзивного середовища в закладах дошкільної та загальної середньої освіти як умови успішної самоактуалізації всіх учасників освітнього процесу, включно дітей з особли-

вими освітніми потребами; розкрити особливості навчання, виховання й психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями) в умовах закладів дошкільної та загальної середньої освіти; опанувати педагогічні технології, форми й методи навчально-виховної діяльності, які є прийнятними для роботи в інклюзивному освітньому середовищі; ознайомитися з кращими практиками організації інклюзивного середовища, досвідом роботи педагогічних працівників Харківської області.

Заняття проходили за такими темами:

- «Особливості організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: діти із затримкою психічного розвитку»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: діти з аутизмом»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання дітей із порушеннями зору»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання дітей із порушеннями мовлення»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання дітей із порушеннями інтелекту»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання дітей із порушеннями опорно-рухової системи»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання гіперактивних дітей із дефіцитом уваги»;
- «Особливості організації інклюзивного навчання дітей зі складними порушеннями розвитку».

У межах реалізації обласного освітнього проекту «Розвиток інклюзивної освіти в Харківській області» вся освітня діяльність у Харківській академії неперервної освіти у 2018 році була продовжена та спрямована на подальший розвиток професійної компетентності й готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої та спеціальної освіти, зокрема: щодо здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини; встановлення наявності в дитини особливих освітніх потреб; організації інклюзивної форми навчання та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа».

Висновки і пропозиції. Таким чином, сказане вище дає змогу дійти висновку про те, що нині існує нагальна потреба пошуку інноваційних форм методичної роботи з підвищення компетентності педагогічних працівників із питань організації якісного навчально-виховного інклюзивного середовища в закладах освіти.

Так, у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» у 2017–2018 році розпочав свою діяльність **тимчасовий творчий колектив (ТТК)** за темою «Дорожня карта вчителя в умовах інклю-

зивної освіти». Було впроваджено такі форми роботи: *інтерактивне спілкування* «Інклюзивна освіта як цінність демократичного суспільства», «Мережева взаємодія в забезпеченні самоактуалізації дітей з особливими освітніми потребами»; *круглі столи* «Особливості педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами: проблеми, досвід, перспективи», «Кроки до якісної інклюзивної освіти»; *спілкування в режимі ЧАТУ* «Педагогічні технології, форми і методи, ефективні в умовах інклюзивного учнівського середовища», «Дорожня карта – технологія формування компетентності педагога».

З метою підвищення інклюзивної компетентності педагогічних працівників започатковано **Відкрити школу «Інклюзивна освіта»**. У межах її роботи розглянуто сучасні підходи до організації інклюзивного середовища в закладах дошкільної та загальної середньої освіти; педагогічні працівники опанували педагогічні технології, форми й методи навчально-виховної діяльності, які є прийнятними для роботи в інклюзивному освітньому середовищі, ознайомилися з кращими практиками організації інклюзивного середовища, досвідом роботи педагогічних працівників Харківської області.

Крім того, Харківською академією неперервної освіти було реалізовано **обласний освітній проєкт «Розвиток інклюзивної освіти в Харківській області»**.

Пропозиціями щодо подальших наукових розвідок ми вважаємо пошук нових та удосконалення вже розроблених інноваційних форм методичної роботи з підвищення компетентності педагогічних працівників із питань організації якісного навчально-виховного інклюзивного середовища в закладах освіти як під час формальної, так і неформальної та інформальної освіти з обов'язковим урахуванням категорії педагогічних працівників.

Список використаної літератури:

1. Антонюк Л. Формування готовності педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2010. № 1. С. 121–123.
2. Бойчук Ю.Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія / Ю.Д. Бойчук, О.С. Бородіна, О.М. Микитюк; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків : Іванченко І.С., 2015. 140 с.
3. Бовкуш К.П. Основні засади формування інклюзивної компетентності педагога. *Молодий вчений*. 2014. № 7 (10). С. 158–160.
4. Бородіна О.С. Формирование инклюзивной компетентности будущего учителя основ здоров'я. *Профессиональное образование в России и за рубежом*. 2014. № 1 (13). С. 75–79.

5. Демченко І.І. Алгоритм квазіпрофесійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 45. С. 40–49.
6. Казачінер, О.С. Зміст і структура інклюзивної компетентності вчителя іноземної мови. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : збірник наук. праць. 2016. № 46. С. 64–74.
7. Ленів З.П. Підготовка кадрів для створення оптимальних умов дітям із порушеннями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 13–19.
8. Мартинчук О.В. Зміст і структура професійних компетентностей майбутнього вчителя-логопеда. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2016. № 24. С. 77–83.
9. Хафизуллина И.Н. Формирование профессиональной компетентности педагога общеобразовательной школы в работе с детьми с особыми образовательными потребностями. *Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика*. 2007. Т. 13. № 1. С. 83–88.
10. Хитрюк В.В. Комплекс педагогических условий формирования инклюзивной готовности будущих педагогов. *Вестник Башкирского университета. Педагогика и психология*. 2014. Т. 19. № 4. С. 1588–1593.
11. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2012. № 2. С. 15–21.

Lyashchenko V. Innovative forms of Kharkiv region educators' competence improvement on the issues of teaching children with special psychophysical development in educational institutions

The article is devoted to the search for innovative forms of methodological work to increase the teachers' competence in the organization of a quality educational inclusive environment in educational institutions.

The Academy has created a system of work to increase the teachers of educational institutions' inclusive competence. Close cooperation has been established with other structural subdivisions of the Academy, which makes it possible to integrate scientific and methodological approaches in working with teachers not only in advanced training courses, but also in various forms of methodical work. Much attention is paid to the system of advanced training and scientific and methodological work with teachers to prepare them for the implementation of inclusive education, involvement of each teacher in training courses, special courses, participation in various methodological activities for the development of inclusive education and creating a safe inclusive educational space and also to organization of network interaction of structural subdivisions of Kharkiv Academy of Postgraduate Education.

Thus, in 2017–2018, a temporary creative team on the topic «Teacher's Roadmap in the context of inclusive education» began its activities at the Kharkiv Academy of Continuing Education. The following forms of work were introduced: interactive communication "Inclusive education as a value of a democratic society», «Network interaction in ensuring self-actualization of children with special educational needs»; round tables «Features of pedagogical support of children with special educational needs: problems, experience, prospects», «Steps to quality inclusive education»; communication in the mode of CHAT «Pedagogical technologies, forms and methods effective in the conditions of inclusive student environment», «Road map – technology of formation of teacher's competence».

In order to increase the inclusive competence of teachers, the Open School «Inclusive Education» was established. Within the limits of its work modern approaches to the organization of the inclusive environment in establishments of preschool and general secondary education are considered; pedagogical workers have mastered pedagogical technologies, forms and methods of educational activity, which are acceptable for work in an inclusive educational environment; got acquainted with the best practices of the organization of the inclusive environment, experience of work of pedagogical workers of the Kharkiv region.

Besides, Kharkiv academy of postgraduate education realized a regional educational project «Developing inclusive education in Kharkiv region».

Key words: *competence, educators, teaching children with special development, educational institution, Kharkiv region.*